

Danilo Fajgelj

slovenski skladatelj.

K obletnici njegove smrti. — Spisal Janko Leban.

(Konec.)

Fajgelj se je povzpел kot samouk do odlične glasbene izobraženosti. Kako se je sam glasbeno izobraževal, pripoveduje Fr. Rakuša v knjigi „Slovensko petje v preteklih dobah“: „Tako jz nastopom prve službe se je resno pričel baviti s teorijo glasbe. V to svrho si je omislil in nakupil za drag denar, ki ga je čestokrat hudo pogrešal, mnogo učil. Harmonije se je učil po Schillingu, E. F. Richterju, E. A. Foersterju, A. Foersterju, Heinzeju, Brosigu in drugih. Kontrapunkt po Bußelnu, Albrechtsbergerju, E. F. Richterju in Bellermannu. Skladoglasja po Marxu, Lobeju in drugih. Fuge je študiral po E. F. Richterju, Marpurgu in drugih. Generalnega basa po Türku, Widmannu, Brosigu, Führerju in drugih. Instrumentacije pa se je učil po mnogih odličnih pisateljih.“

Mnogo se je bavil zlasti s staroklasično, nedosežno cerkveno glasbo. V tem pomenu sta mu najvišja vzora Palestrina in nepresegljivi glasbeni velikan I. S. Bach.

Fajgljevi glasbotvori so bogati harmoničnih oblik, jasnega in prozornega stava, bogate fantazije in polne lepe tematične izpeljave.

Leta 1892. sem Fajglju svetoval, naj bi položil izkušnjo za srednješolskega glasbenega učitelja. Odgovoril mi je tako-le:

„Vi mi svetujete podvreči se preizkušnji za glasbenega učitelja, a tudi gospod deželni nadzornik Klodič je Vaših misli. Da ste mi to svetovali dvajset let poprej, bil bi Vam hvaležen, zdaj pa sem prestar; kaj mi to koristi, ko sem na koncu službovanja. Preizkušnja ta (katero lahko v spanju naredim), me ne skrbi; kdo mi pa garantuje, da kedaj dobim profesorsko službo? Znanje moje bi se s to preizkušnjo ne pomnožilo. Ako kdo hoče verjeti, da kaj znam, je prav, drugače pa tudi dobro. Velikan Bach ni bil na konservatoriju, Gallus tudi ne; bila sta oba samouka, in vendar — kaj sta! Še celo ljubljanski Foerster, ki se je pred leti izpodtikal nad vsakim samoukom, je moral priznati v knjigi ‚Petje v preteklih dobah‘, da je tudi on sam — samouk! Prav samouki so v vseh človeških dobah dospevali do največje popolnosti in merodajnim krogom bi moralo biti to znano, da bi na kako odlično mesto ne postavljali človeka, ki ima na polovici pole zapisano nekoliko črk pod

firno ‚Zeugnis‘, drugače pa se podaja v svoji službi prav takó, kakor basovna posavna v nunski samostan. Na puhli časti mi ni ležeče; Bach je bil le reven kantor na šoli sv. Tomaža v Lipskem, kjer mu še orgelj niso zaupali; a to ga ni motilo, da je imel le pošteno službo.“

In v pismu z dne 11. februarja 1904 mi piše Fajgelj glede svojega „samouštva“: „V Lipsiji izhajajoča ‚Musik-Woche‘, je nedavno v oddelku za orgeljsko glasbo prinesla mojo fugeto. Pisali so mi, da imam izvrstno šolo Bacha in Pachebla; a ko sem jim zatrdil, da sem samouk: občno presenečenje! Pri goriških Slovencih pa sem mari izdajalec, ker pišem za nemški list; pri slovenskih glasbenikih na Goriškem pa žanjem splošno zavist. — Jaz pa sem te misli, da s tem, ko pokažem, da so med Slovenci tudi glasbeniki, še nisem učinil tega, kar Nemeč zove ‚Kriminalverbrechen‘.“

Prijatelj mi piše o Fajgljevem delovanju nastopno:

„Kadarkoli sem prišel k Fajglju, vselej sem ga našel komponujočega pri mizi. Mnogokaj je pisal naravnost s kemično tinto za tisk. Saj je vse zapisal korektno in lepo. Vse, karkoli je pisal, je kaligrafiral. Krasno je pisal note. A če sem prišel k njemu, je vstal, prisedel v družbo in bil silno šaljiv in dovtipen. Če je pa razgovor ž njim le malo ponehal, t. j. če sem se zapletel v razgovor z gospo ali z drugimi, je vstal od mize, sedel k pisalni mizi ter tam flegmatično nadaljeval svoje delo. Od časa do časa je pristopil k glasovirju in preskušal svojo kompozicijo, ki jo je prav redkokrat popravljal.“

Ko je komponiral, je nastavil pero, napisal akord in iz njega izvajal kompozicijo takó gotovo, kakor razprede matematik iz dane formule svoja izvajanja in zaključke. V to je menda porabil ves svoj prosti čas.

Kaj pa še: slišati Fajglja pri orglah preludujočega! Kakor plava labud elegantno in ljubko v svojem elementu v vodi, tako se je on topil v razkošju čarobnih glasov, ki jih je znal izvabljeti iz mrtvih orgelskih piščali! Nikdar ne pozabim, kako krasno je ‚praefatio‘ pevajočega duhovnika spremljal z orglami v neizrečeno milih spremenih in glasovih. Želel sem si, da bi praefatio trajalo celo mašo! —

V glasbenem oziru je bil Fajgelj živa, poosobljena enciklopedija! O vsem je vedel pravi odgovor. Tudi je vedel povedati mnogo anekdot znamenitih glasbenikov.“

Fajgelj je bil doma v vseh panogah glasbenega znanja. V Tolminu je deloval skozi 19 let. Bil je tam pevovodja čitalnice in je s spretno roko vodil petje na taborih v Šempasu, Višnjeviku in v Tolminu.

Njegova posebnost pa je bila kontrapunktika. Fajgelj je bil največji kontrapunktist v Sloveniji. Morda ne pretiravam, če ga imenujem: slovenskega Bacha! Saj ga je tako imenoval celo profesor dr. Hanslick! Kakor znano, je dobil tudi umetniško štipendijo od naučnega ministrstva l. 1892. v znesku 400 K. Glede umetniške štipendije, ki jo je dobil od naučnega ministrstva l. 1892. mi je pisal 11. majnika 1892. l.: „Jaz sem bil prošnjo za štipendijo vložil na prigrvarjanje od zgoraj že meseca aprila 1891. l. Ker koncem leta ni bilo niti odgovora, niti vrnitve mojih glasbenih del z Dunaja, prosil sem prijatelja, na Dunaju živečega, naj skuša kaj izvedeti o tej zadevi. Ta se je potrudil v ministrstvo in tam se mu je reklo, da je bila moja reč odložena zastran denarnih zadev, da bo pa kmalu rešena. Tudi je tam izvedel, da ima moja dela prof. dr. Hanslick v presoji. No, zdaj sem jo pa staknil, sem si mislil! Ako je Hanslick celo Lisztov oratorij ‚Sv. Elizabeta‘ v blato vrgel, kaj bode storil šele s teboj? Pozneje je moj prijatelj o tej stvari prilično govoril s Hanslickom samim. Ko mu je rekel ‚Sie werden an Fajgelj's Kompositionen keinen Geschmack finden‘, mu je ta odgovoril: ‚Haben Sie keine Angst; ich verstehe auch die Kontrapunktisten sehr wohl zu würdigen. Indessen haben die Slovenen an Fajgelj einen zweiten Bach; wie kommt der seltene Mensch zu einer so gediegenen Kenntnis des Kontrapunktes? Ich werde ihn sehr warm befürworten.‘

Štipendije je le 200 gld., a pomisliti je, da se državne podpore dajejo le mladim, nadepolnim ljudem, ki se imajo zanje šele šolati; jaz sem pa star in kar znam, to ostane; dalje šolati se, se mi več ne ljubi. Poslal sem v presojo skoro same orgelske kompozicije: med njimi je 40 fug v vseh mogočih oblikah. Ker ni več dvomiti o rabljivosti del, mi bo lažje najti založnika. Mislim se obrniti kam na Nemško ali celo v Italijo; na Slovenskem tako nič ni.“

Fajgelj je tuptam dobil kako nagrado za svoje skladbe. Tako je n. pr. za „Sveto Mašo“ (Ozri z nebes se v milosti) dobil od „Glasbene Matice“ pričetkom njenega delovanja častno nagrado; a tudi od ministrstva je posebe dobil še dvakrat nagrado itd.

O Fajglju kot kritiku mi pišejo Fajgljevi sorodniki: „Slovenski glasbeni kritik je bil Fajgelj nad 20 let. Nekateri so mu očitali, da vsako delo premilo

sodi, in predbacivano mu je bilo tudi, da išče po prepopustljivi kritiki — osebne koristi. Tega pa taki ljudje niso hoteli vedeti, da je Fajgelj znal kot učitelj ceniti vsak napredek in da ni hotel nikomur jemati veselja do umetnosti, temveč je vsakogar le spodbujal. Fajglju se ni nikdar zdelo škoda časa, ko je po pismih učil in svaril mlade skladatelje. Ravno njegovi učenci so se mu zadnja leta izkazovali zelo hvaležne.“

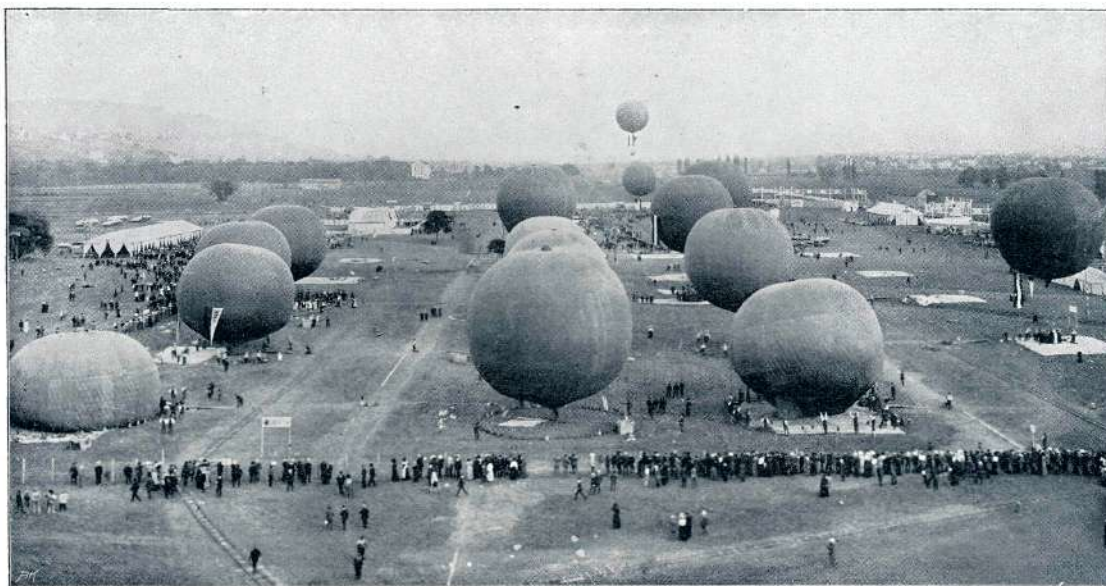
Nikdar, tudi o najslabšem igralcu (organistu) ali komponistu ni rekel, da ničesar ne zna. Fajgelj je povedal le stvarno napako, češ: „To in ono ni prav, to in ono je bilo tako in tako izgrešeno.“

Fajgelj je bil jako plodovit skladatelj. Mnogo skladb je izdal v tisku. Njegovo zadnje meni znano delo „Jamski odmevi“ se beleži kot opus 345! A morda to niti ni najvišje število njegovih kompozicij, zakaj njegova hčerka mi piše z dne 12. marca 1909: „Kompozicije, katere je pred letom poslal dvorni knjižnici na Dunaju, so tehtale 17 (sedemnajst) kilogramov. Kateri je njegov zadnji opus, ne vem. Zdi se mi, da je to št. 360 ali 361. Zadnje delo njegovo je latinska maša, katere je pa izvršil le Kyrie, Gloria in del Credo.“

Kakor se vidi, je blagi pokojnik premišljal, kako preprečiti, da ne bi njegove skladbe po njegovi smrti prišle v izgubo. V skrbi, da ne bi prišle njegove skladbe v nepoklicane roke in bi kdaj zagledale beli dan, je lani meseca novembra odstopil po posredovanju g. dr. Mantuanija dvorni knjižnici na Dunaju 154 zvezkov svojih skladb. A koliko Fajgljevih rokopisov leži po svetu razmetanih tu in tam? Saj je bil mož tako prijazen, da je vsakomur rad postregel, če ga je prosil, naj mu za to ali ono priliko uglasbi kako pesem itd. In kolikim skladateljem je popravljaj skladbe, kolikim je pisal skladbe s kemično tinto? Tako n. pr. je skladatelju Hrabroslavu Volariču popravil bil I. zvezek njegovih četveroglasnih pesmi („Venček“) ter mu jih pisal s kemično tinto. Istotako je s kemično tinto pisal piscu teh vrstic II. in III. zvezek pokojnega brata Avgusta „Skladb“ in tudi Avgust Lebanovo latinsko mašo „Pobožni vzdih“. Meni samemu je Fajgelj „poklonil“ več fug, ki jih hranim v rokopisu kot dragocen spomin na blagega pokojnika.

Samoumevno je, da je nemogoče imenoma navesti število Fajgljevih skladb. Podrobno našteva Fajgljeve skladbe do l. 1890. Rakuša v knjigi „Slovensko petje“, od tega leta dalje pa „Cerkveni Glasbenik“ l. 1908, št. 11.

Poleg štipendije je dobil Fajgelj še posebe dvakrat nagrado od ministrstva. Po naročilu je spisal „Šolsko pesmarico“ za osemrazredne ljudske šole, praktično in teoretično, res lepo delo, v katerem so

VZLET ZRAKOPLOVOV V CURIHU

bile zastopane poleg Fajgljeve teorije skladbe vseh slovenskih skladateljev. To delo je ministrstvo od njega kupilo in tam čaka — natisa.

Sestavil je tudi cerkveno „Šolsko pesmarico“, ki jo je založil premilostni knezonadškof goriški. Mnogo se je že povpraševalo po drugem delu te pesmarice. Ta del še ni založen in čaka doma.

„Cerkveni Glasbenik“ (št. 11., letnik 1908) piše o Fajglju: „Četudi se je semtertja pokazal v klavirskih skladbah, čeprav je tudi gojil svetno pesem, je vendar njegovo težišče bilo pri orglah in pri cerkvenem pevskem zboru.“

Temu listu je bil Fajgelj kot strog cecilijanec zvest do smrti.

Ne smem pozabiti, da je Fajgelj vedno mislil kaj novega. Iznášel je nov pripraven pedal za orgle, o čemer je naznanil tudi v „Cerkvenem Glasbeniku“ in v „Gorici“, pozivajoč podjetnike, da bi se kdo oglasil, da mu stvar razloži. Oglasil se pa ni nihče, in tako je svojo iznajdbo oziroma skrivnost nesel sabo v grob. Res škoda! Hotel je izpremeniti pedalno klaviaturo.

Ko je „Glasbena Matica“ v začetku svojega delovanja razpisala častno nagrado „10 srebrnih goldinarjev“ za najboljšo slovensko mašo, sklenil je tudi Fajgelj, da se bo potezal za to darilo. Nekega večera pride precej „v rožcah“ domov, sede h klavirju in prične komponirati našo „Ozri z nebes se v milosti“. Hitel je pisat na papir le melodijo. Žena, ki je bila že v postelji, ga je opominjala, naj gre spat.

„Ne še,“ jo zavrne, „potruditi se moram za razpisanih deset srebrnjakov.“ Res ni odnehal in melodija maše je bila kakor bi trenil na papirju. Potem je Fajgelj legel. Drugi dan je izdelal harmonijo in čez nekaj časa pokaže smejoč se presenečeni ženi deset svetlih tolarčkov, ki jih je dobil za mašo...

Tako sem v skromnih črtah podal sliko velikega talenta, ki je živel v tesnih razmerah, da ni mogel razpeti svojih kril, a je ustvaril glasbene umotvore klasične vrednosti, ki bodo za vedno v čast preprostemu učitelju Fajglju in slovenskemu narodu.

